Monografia Drăguşului şi contextul ei

Zoltan ROSTÁS

Universitatea Bucureşti, Şcoala Doctorală de Sociologie
University of Bucharest, Doctoral School of Sociology
Personal e-mail: zoltan.z.rostas@gmail.com

Drăguş Monography and its Context

This article outlines the collective research campaign in the village of Drăguş (Făgăraş county) from 1929. The 5 campaigns of sociological monograph led by Professor Dimitrie Gusti were held during a year of radical government change in Romania. The author proposes for the first time an analysis of the influence of the political context. It is not limited to 1929, but it studies the influence of politics in the field of research in the next ten years, while complementary sociological investigations in Drăguş continued.

Keywords: Drăguş village, Dimitrie Gusti, sociological monograph, political context, regional sociology, the 14th International Congress of Sociology in Bucharest.

În istoria sociologiei româneşti s-au făcut progrese notabile în privinţa adâncirii cunoaşterii demersului empiric a fiecărei campanii monografice gustiene, dar nu au fost evaluate contextele politice sociale în care a fost pregătit şi în care s-a desfăşurat actul cercetării de teren. Or, după convingerea noastră, gestionarea unei expediţii monografice sociologice nu este independentă de mersul concret al vieţii politice, oricât am insista pe relativa independenţă a cercetării faţă de mediul exterior, oricât am sublinia importanţa resurselor interne, pe logica internă a cercetării. Bunăoară, se poate documenta cu prisosinţă cum de la o campanie monografică la alta s-a îmbogăţit arsenalul metodologic al cercetării de teren. Însă nu mai puţin este adevărat că nu a fost consemnată influenţa concretă (mijlocită sau nemijlocită) a mediul politic şi social asupra cercetării. Mai ales că mişcarea de ştiinţe sociale iniţiat de Dimitrie Gusti a asumat de la bun început un rol social, având ca obiectiv să contribuie la modernizare ţării prin cercetarea realităţilor sociale. Această determinare s-a simţit poate cel mai mult în campania monografică din Drăguş, pe care am celebrat-o anul trecut la cea de a 90 aniversare a cercetări monografice din acest sat făgărăşean.[1]

Momentul monografic 1929

În istoria sociologiei româneşti de după al doilea război mondial, campania monografică din 1929 de la Drăguş nu avea mai mare importanţă decât celelalte.[2] Însă în memoria participaţilor, luna petrecută în satul de la poalele munţilor Făgăraş a fost ca cea mai importantă, cea mai interesantă. Această imagine a fost subliniată sugestiv de Henri H. Stahl în memoriile sale publicate în 1981[3], prin consacrarea unui capitol consistent acestei deplasări. Din relatarea profesorului Stahl reiese că chiar şi alegerea satului a fost determinată de frumuseţea locului, a portului, a tradiţiilor, a obiceiurilor şi mai ales pentru frumuseţea satului.[4]

Această a cincea monografie, ca structură a cercetării, a fost definitivată încă la Fundul Moldove, în 1928, astfel munca de investigare a fost demarată la Drăguş pe baza unei experienţe deja dobândite.[5]

„Eram pe vremea aceea nu mai puțin de 90 de monografiști la lucru – scrie Henri H. Stahl în în 1936. Desigur nu toți erau veterani ai monografiei. Unii de abia debutau. Monografia continua să fie un „vas-școală" cum îi spuneam, adică o prelungire și peste vară a Seminarului universitar propriu-zis. De aceea din sânul vechilor elevi ai Profesorului Gusti, care acuma ajunseseră să reprezinte „bătrânii" monografiei și care peste iarnă fuseseră însărcinați cu ținerea unor mici prelegeri și ședințe seminariale cu cei tineri, se formaseră „șefi de echipă". Acești șefi de echipă purtau răspunderea lucrărilor. Își organizau echipa ca unități de sine stătătoare, ținând cronici zilnice în care se consemnau ședințele lor de lucru. Echipele toate se adunau în ședințe plenare, menite mai mult discuțiunii pedagogice, sub conducerea personală a Profesorului nostru. Iar în vederea rezultatelor științifice pe care trebuia să le obținem, șefii de echipă se adunau la rândul lor în „ședințe ale șefilor de echipe". Se îmbinau astfel cele două scopuri pe cari le urmăream: unul pedagogic, de creștere a noilor cercetători sociali și altul de cercetare științifică propriu-zisă." (Stahl, 1936)

Această campanie a beneficiat de cel mai mare număr de participanți (unii numai vizitatori), dar eficiența cercetării nu se datora acestui număr, ci faptului că cei mai activi monografiști au *revenit* în campanie, nu au fost începători. De fapt, numărul mare de neinițiați a stârnit controverse și îngrijorări în rândul colaboratorilor dedicați cercetării, care au considerat că îndrumarea noilor veniți împiedică cercetare efectivă.[6] Din acest motiv, cercetarea satului a început abia în vara anului 1929. Sentimentul de satisfacție generală s-a datorat ineditului cercetării, frumuseții locului, a portului, nu neapărat de rezultate imediate. (De altfel, nici celelalte campanii au dat rezultate mai târziu.)

Gusti avea și alte planuri decât cercetarea în sine, iar acest lucru reieșea din faptul că la Drăguș a pus problema punerii pe alte registre a muncii culturale la sate ca intervenție socială largă. Or această strategie a fost imaginată prin implicarea studențimii în munca de ridicare a satului. Astfel, dincolo de cercetare, Gusti a inițiat ședințe și cu țăranii pentru a detecta problemele actuale ale satului. Prin urmare, aici au fost pre-testate deliberat strategiile care au fost implementate timp de 5 ani, până când a preluat conducerea Fundației Culturale Regale „Principele Carol".

O altă premieră a campaniei de la Drăguș a fost turnarea primului film documentar al monografiei.

„La început problema filmării ni s-a pus ca o simplă problemă de tehnică a înregistrării – mărturisea Stahl. Căutam întruna perfecționarea metodelor noastre de observație. Sunt însă atâtea fenomene vii pe cari nu le poți prinde cu mijloacele obișnuite ale scrisului. Drept este că în monografiile noastre am întrebuințat într-o largă măsură mijloacele de înregistrare mecanică, fonograme și fotografii. Pentru povestirile sătești am folosit sistematic stenografia. Însă atâtea scene ceremoniale, dansuri, tehnici de lucru nu pot fi înregistrare decât prin filmare! Am cerut atunci ajutorul serviciului cinematografic al armatei care cu multă bunăvoință ne-a pus la dispoziție aparatele sale. Am căutat să înregistrăm cât mai multe scene și, spre bucuria noastră, legându-le laolaltă, ne-am pomenit a fi alcătuit un film care era nu numai un documentar, ci și un film adevărat, un film frumos. Filmul Drăguș a cunoscut un adevărat succes în țară și peste graniță. Fotografia lui a fost făcută de către d-l Barbelian, regisori fiind d-nii Paul Sterian și Nicu Argintescu. Un al doilea cupaj a fost făcut de către scriitorul acestor rânduri cu ajutorul d-lui Mitu Georgescu. Filmul a fost reprezentat întâia oară la București, la Teatrul Național, în Ianuarie 1932." (Stahl, 1936, 1153)

Era mai puțin spectaculos, dar este de notat că aici, la Drăguș, a început Stahl evaluarea, fixarea metodologică și redactarea tehnicilor monografiei, pe care o va continua în celelalte campanii și care avea să fie tipărită în 1934.

Influența contextului anului 1929 asupra lui Gusti

Se pune problema, deci, ce parcurs politic a precedat această deplasare de intelectuali bucureșteni la țară, unii tineri, alții deja cunoscuți. Cert este că era un an tumultuos, promițător de multe schimbări politice, economice și chiar și sociale.

De fapt, anul a fost puternic influențat de alegerile parlamentare din decembrie 1928, la care Partidul Național Țărănesc a repurtat o mare victorie asupra Partidului Național Liberal. După cele mai democratice alegeri, un val de simpatie, entuziasm și încredere înconjura noul guvern. Fiindcă în aproape 10 ani, partidul liberal și-a epuizat influența nu numai în fața electoratului român, dar a pierdut și creditul instituțiilor financiare din apus, sarcina țărăniștilor numai ușoară nu a fost. Dincolo de seturi de reforme promise în toate domeniile, noul guvern a început o ofensivă pentru a recuceri încrederea apusenilor, fiindcă statul avea nevoie de împrumuturi.

Astfel deja în februarie 1929, se semnau contracte de împrumuturi cu trei bănci importante: The Chase National Bank of the City of New York, Banque de Paris et de Pays-Bas și Hambros Bank Limited. În urma acestor împrumuturi, s-a emis legea de stabilizare monetară. Se înființează Casa Autonomă a Monopolurilor Regatului României și din veniturile acesteia se garantează o parte a împrumuturilor susmenționate. Avalanșa de legi și decrete viza în primul rând sfera economică, industrială, administrativă, socială și juridică ceea ce infirmă opinia

că guvernul dorea să-i sprijine în primul rând pe țărani. Se activează și diplomația în apărarea păcii, dar si cea economică regională prin Conferința economică a Micii Înțelegeri. De fapt, nu trecea o săptămână în care să nu fie aprobată o lege, să nu fie înființată o regie autonomă, ba chiar și unități de învățământ superior de profil economic. Dar modernizarea apărea și în sferă tehnică, prin inaugurarea Radiodifuziunii române, cu ajutorul Companiei Marconi sau prin înființarea Companiei Franco-Române de Navigație Aeriană.

Această efervescență îl acaparează și pe profesorul Dimitrie Gusti, căci din 7 februarie 1929, la înființarea *Casei Autonome a Monopolurilor Regatului României*, devine primul președinte al acestei instituții, la 19 martie; prin adresa nr. 35769/1929 a Ministerului Educației este confirmat ca Decan al Facultății de Litere și Filozofie, iar la 18 aprilie profesorul este confirmat ca președinte în *Consiliul general al Oficiului Național al Cooperației* și în sfârșit, la 23 mai, în calitate de președinte, conduce lucrările *Comitetului programelor* de la Societatea Română de Radio-Difuziune. Deși nu a fost membru PNȚ, era apropiat de conducerea partidului țărănesc și se bucura de mare încredere, cu toate că, în calitate de președinte al Institutului Social Român, Gusti avea un comportament supra-partinic. De aici implicarea lui în reforma instituțiilor statului.

Dar Gusti, până la urmă, era preocupat cel mai mult de reformarea politicilor culturii și ale științei. Cu ocazia aniversării celor 10 ani de la fundarea ISR, la 24 februarie 1929, meritele lui Gusti sunt recunoscute prin prezența la eveniment a Înaltului Regent Gheorghe Buzdugan și a prim-ministrului Iuliu Maniu. Nu este deci de mirare că în 11 februarie, făcând trimitere la exemple apusene, se pune problema înființări unei facultăți de științe sociale[7]. La 8 aprilie vorbește despre rostul Oficiului universitar, înființat de el în calitate de decan pentru a rezolva problemele sociale ale studenților[8], iar pe 13 mai avansează un proiect de înființare a unei biblioteci de științe sociale[9]. Paralel, în mai multe rânduri, Gusti formulează propuneri privind politici culturale care implică statul. Este semnificativ că 12 iunie, deci cu câteva săptămâni înaintea de campania de la Drăguș, profesorul susține conferința despre metoda monografică și constituirea unei științe a națiunii.

Prin urmare, nu este de mirare că Gusti a venit cu noi inițiative formulate în timpul cercetărilor, cum nu ne miră nici numărul mare de participanți. De altfel, numărul mare de relatări apărute în presă despre cercetarea de la Drăguș, precum și organizarea unei expoziții la seminarul de sociologie era de natură să sublinieze că ideea sprijinirii cercetării sociale este în consens cu procesul de reformă.

De la anul Drăguș la deceniul Drăguș

Nu este nevoie de prea multă perspicacitate să observăm că cercetarea de la Drăguș, ca proces, avea elemente care împiedicau apariția rapidă a rezultatelor publicabile. Desigur, privit din perspectiva deceniilor ulterioare, apare ca cercetarea cea mai fructuoasă în privința publicațiilor. Dar, dacă urmărim pas cu pas din toamna anului 1929, rezultatele erau rare, cu apariții întârziate. Acesta se datora strategiei lui Gusti de a cerceta în fiecare vară o altă localitate dintr-o altă regiune istorica. Deci nu era timp și tihnă pentru elaborarea de studii consistente. Astfel după Rușețu, Nerej, Fundul Moldovei și Drăguș a urmat în 1930 satul Runcu din Mehedinți, iar în 1931, satul Cornova din Basarabia. Probabil și 1932 ar fi urmat o altă localitate, dar spre „norocul" monografiei, Gusti a fost desemnat în noul[10] guvern țărănist ca ministru la „instrucției, cultelor și artelor" și nu mai avea timp să se angajeze într-o nouă campanie de cercetare.

Prin urmare contextul politic a influențat direct evoluția monografiei.

> „Gândul unei publicații sistematice a unei campanii monografice ne urmărea din ce în ce mai insistent – amintea Stahl după 4 ani de la noua descindere. S-a hotărât de aceea să nu se înceapă un nou studiu, ci să se desăvârșească și să se pregătească de publicare cea mai bună dintre monografiile de până acum. A fost ales Drăgușul. Monografiștii, în număr foarte redus de data aceasta, aproape numai șefii de echipă, s-au reîntors în satul Drăguș și au făcut o dublă muncă de completare și de redactare a materialului. Iar în 1933 s-a renunțat cu totul la noi strângeri de material și monografiștii s-au instalat în orașul Făgăraș, deci tot aproape de satul Drăguș, la o școala normală de acolo, exclusiv în scopul redactării. Pe urma acestor două campanii monografia Drăgușului a ieșit foarte aproape de punctul când s-ar putea tipări. Așteptăm împrejurări mai bune cari să ne permită tipărirea seriilor de volume ale acestei lucrări pe care ne măgulim a o socoti drept un adevărat model de muncă științifică." (Stahl, 1936, 1160)

Din corespondența anilor 1932-1933[11] a reieșit că, fără prezența lui Gusti, cele două tabere nu au fost foarte eficiente pentru finalizarea unor lucrări în Drăguș. Acest fapt este dovedit fără nici o îndoială de numărul *Arhivei pentru Știința și Reforma Socială* consacrat monografiei din decembrie 1832: din cele 27 de studii numai 3 s-au inspirat din campania Drăguș, celelalte au fost din sate anterior sau ulterior cercetate. Volumul Arhivei a avut succes în viața culturală a țării, ziare și reviste importante au scris despre această primă înfățișare a rezultatelor campaniilor rurale ale profesorului Gusti și a colaboratorilor, dar rămâne inexplicabilă întârzierea

finalizării studiilor despre Drăguș.

Cert este însă faptul că munca nu s-a oprit și, după apariția în 1936 a revistei monografiștilor *Sociologie Românească*, sub conducerea lui Dimitrie Gusti, frecvența studiilor despre acest sat a crescut. Desigur, în 1937, la Congresul Internațional de Sociologie de la Paris,[12] după desemnarea Bucureștiului ca locul următorului congres și a lui Gusti ca președinte al acestui for, situația s-a schimbat. Profesorul și colaboratorii săi, pe bună dreptate, au văzut în acest eveniment o posibilitate de relansare a monografiei și o mare oportunitate de a o face cunoscută comunității internaționale a profesiei. Pe lângă alte[13] deziderate importante pentru sociologia românească s-a decis atunci în 1937: finalizarea a două mari monografii complete după toate regulile stabilite de Gusti (și adâncite metodologic de Stahl și teoretic de Herseni). În acest sens s-a hotărât ca Stahl, cel mai bun cunoscător al Campaniei din Nerej, din 1927, să aducă la bun sfârșit monografia acestui sat din Munții Vrancei, iar Traian Herseni, fiu al Țării Făgărașului, cel mai temeinic cunoscător al Drăgușului, să realizeze monografia acestuia. Astfel – ca să ne limităm numai la Drăguș – campania din vara anului 1929 a fost continuată în deplasări dese din 1932 și 1933, dar și mai abitir în 1938 și 1939, când Traian Herseni a continuat cercetările cu o echipă din care făceau part și vechi monografiști și cei din tânăra generație. Dacă luăm în calcul și desele descinderi individuale, putem afirma că Drăgușul a vizitat și revizitat un deceniu întreg, a devenit un adevărat laborator de cercetări sociale.

Contextul ultimului „asalt" monografic

Dacă descoperirea Drăgușului s-a petrecut în contextul primului an euforic al guvernărilor țărăniste, iar revizitarea pentru cercetări de completare în ani luptei pentru ieșirea din criza economică, ultimul „asalt" monografic a avut loc în condițiile dictaturii regale introduse la începutul anului 1938. Formal, continuitatea a fost asigurată, fiindcă Gusti, după pierderea puterii de către țărăniști, a fost numit de Carol al II-lea în fruntea Fundației Culturale Regale „Principele Carol". În acest cadru al muncii culturale la sate a echipelor regale studențești, Drăgușul a fost vizitat, nu pentru cercetare ci pentru intervenția socială promovată de Fundație. Revenirea monografiștilor în frunte cu Traian Herseni a fost facilitată de noul cadru politic, fiindcă monografia Drăgușului era destinată prezentării în cadrul Congresului Internațional de Sociologie de la București. Or acest eveniment internațional a fost puternic sprijinit de rege, acest fapt fiind considerat – pe bună dreptate – ca o promovare a României. Între timp, în cursul anului 1938, la propunerea lui Gusti, a fost elaborată Legea Serviciului Social, care prevedea și înființarea Institutului de Cercetări Sociale ale României, care mărea semnificativ posibilitățile de cercetare și a sociologilor gustieni. Traian Herseni ajunge chiar directorul cercetărilor monografice cu sarcină specială de a finaliza investigația de la Drăguș. După cum se știe, cu tot efortul uriaș, monografia Drăgușului, după schema gustiană, nu s-a realizat. Aceasta, probabil, are mai multe cauze, iar una avansată de Stahl în *Aminti și gânduri* pare plauzibilă:

> „Cât despre lucrarea lui Traian Herseni care își luase sarcina să ducă la bun capăt monografia Drăgușului, ea a avut parte de greutăți și mai mari, dat fiind ca Herseni dorea să procedeze la o cercetare a întregii Țări a Oltului. Lucrând într-un sat, ai posibilitatea unei vieți comune a întregii echipe, mereu prezentă la fața locului, sub conducerea ta, așa cum am avut norocul să mi se întâmplă la Nerej. Când pui tema studierii unei întregi zone, în mod firesc colaboratorii tăi se împrăștie, fiind cu neputință să te deplasezi cu întregul grup de cercetători, din sat în sat, pe un program care să se potrivească cu nevoile de cercetare ale fiecăruia în parte."[14]

În ciuda acestei planificări nefericite, până la urmă au fost finalizate 6 lucrări parțiale, dar de reală valoare, care au apărut în anii următori până în 1947. Probabil rezultatele ar fi fost mai numeroase, dar între timp congresul a fost amânat din cauza izbucnirii războiului, iar Institutul a fost desființat odată cu suspendarea Serviciului Social în octombrie 1939.

În loc de concluzii, un proiect așteptat

Dincolo de multiple cauze – în primul rând politice – a nerealizării unei monografii a Drăgușului sau a Țării Oltului în epoca interbelică, trebuie să constatăm că premisele unei mari monografii de stil gustian au fost create prin sumedenia de studii publicate atunci, la care s-au mai adăugat altele noi de-a lungul deceniilor. La „dosarul" Drăgușului se mai poate adăuga și o serie de comentarii ale monografiștilor și a altor intelectuali de-a lungul deceniilor. Considerăm că din punct de vedere al istoriei științelor sociale, în sens restrâns a istoriei școlii gustiene, este legitim să adunăm și să publicăm împreună aceste piese valoroase ale cercetării interbelice. Așa cum am procedat cu un deceniu în urmă, strângând într-un volum tot ce s-a scris despre campania monografică din Cornova, acum un an, împreună cu Marin Diaconu, am procedat la identificarea studiilor, comentariilor și documentelor legate de monografia Drăgușului. Deși majorit atea au fost cunoscute de noi, cercetarea bibliografică a scos la suprafață lucrări mai puțin circulate de-a lungul deceniilor. Nu credem că culegerea noastră, plănuită în trei volume, va suplini ceea ce monografiștii nu au avut posibilitate să realizeze, dar acest efort va ușura munca cercetătorilor care se vor apleca în viitor asupra celei mai apreciate campanii de monografie sociologică gustiană.

Note:

1. Acest studiu are la bază comunicarea de la conferința internațională ACUM, a Universității Transilvania din Brașov, care a avut lor 17-19 octombrie 2019.
2. Campaniile monografice au început în 1925, la Goicea Mare, au continuat în 1926 la Rușețu, în 1927 la Nereju, în 1928 la Fundul Moldovei, iar după Drăguș urma –în 1930 Runcu, în 1931 Cornova și apoi în 1935-136 Șanț.
3. Henri H. Stahl, *Amintiri și gânduri din vechea școală a „monografiilor sociologice*" (București: Minerva, 1981).
4. Nu mai puțin interesante au fost amintirile Mihai Pop, Marcelei Focșa, Ernest Berna, Lena Constante, Harry Brauner, din volumul Zoltan Rostas, *Sala luminoasă. Primii monografiști ai școlii gustiene* (Paideia, București: 2003).
5. Experiență în organizarea grupurilor pe „cadre" și „manifestări", în maniera de abordare a locuitorilor comunei, în înregistrarea informației pe fișe, nu în caiete etc.
6. Față de numărul prea mare de participanți, Stahl în *Amintiri și gânduri*... a fost și mai intransigent: „Gurile noastre rele spuneau că acoperim lipsurile de gândire prin creșterea numerică, „monografiile" fiind atinse de boala „gigantismului" care, cel puțin după părerea biologului Nicolai, adusese pieirea giganților antediluvieni."
7. Era de fapt o încercare de a fructifica în sistemul universitar ceea ce s-a reușit în Institutul social Român: a pune cultivarea științelor sociale în slujba reformei sociale.
8. Rădăcinile aceste noi instituții se găsesc în cercetările Seminarului de sociologie conduse de profesor privind cauzele grevelor studențești din ani 1922-23.
9. Reamintim că încă din perioada ieșeană a luptat pentru modernizarea Bibliotecii Universitare, apoi, în 1920, a pus accent pe înființarea bibliotecii ISR, care între timp a devenit neîncăpătoare.
10. Revenirea la guvernare a Partidului Național Țărănist se datora eșecul cabinetului Iorga-Argetoianu care timp de un a nu a reușit să gestioneze ieșirea din criză a României.
11. Ne referim în primul rând la schimburi de scrisori între Anton Golopenția și Ștefania Cristescu-Golopenția din volumul Rapsodia epistolară editată de prof. Sanda Golopenția.
12. În cadrul Expoziției Internaționale de la Paris au fost organizate o serie de congrese internaționale printre care și cea a Institutului Internațional de Sociologie, în care Dimitri Gusti a fost membru titular, iar Gh. Vlădescu Răcoasa, Henri H. Stahl și Xenia Costaforu au fost membri corespondenți. Desigur, influența lui Gusti în contextul respectiv s-a datorat și funcției sale de comisar general al Pavilionului României, care s-a bucurat de succes în vara anului 1937.
13. S-a pus în vedere prezentarea aspectelor originale ale intervenției sociale la sate a echipelor studențești sub egida Fundației Culturale Regale conduse de Gust. O altă noutate a organizării a fost invitarea masivă a sociologilor din țările central și sud-europene, cei care nu au găsit în foruri precedente ascultarea cuvenită.
14. Stahl, *Amintiri și gânduri*, 388.

Bibliography:

Butoi, Ionuț. "Există un curent monografist în cadrul tinerei generații interbelice" [There is a Monograph Movement within the Young Inter-war Generation]. *Sociologie Românească*, nr. 2 (2012).

Butoi, Ionuț. *Mircea Vulcănescu. O microistorie a interbelicului romanesc* [Mircea Vulcănescu. A Micro-History of the Romanian Interwar Era]. Bucharest: Eikon, 2015.

Gusti, Dimitrie, et al. *Cornova 1931*. Edited by Marin Diaconu and Vasile Șoimaru. Chișinău: Editura Qvant, 2011.

Golopenția, Anton. *Rapsodia epistolară* [Epistolary Rapsody] vol. II. Edited by Sanda Golopenția. Bucharest: Editura Enciclopedică. 2012.

Herseni, Traian. "Șapte ani de cercetări monografice" [Seven Years of Monographic Research]. *Arhiva pentru Știință și Reformă Socială*, nr. X.1-4 (1932).

Herseni, Traian. *Teoria monografiei sociologice* [Theory of the Sociological Monograph]. Bucharest: Institutul Social Român, 1934.

Rostás, Zoltan. *Monografia ca utopie. Interviuri cu Henri H. Stahl* [Monograph as Utopia. Interviews with Henri H. Stahl]. Bucharest: Editura Paideia, 2000.

Rostás, Zoltan. *Sala luminoasă. Primii monografiști ai Școlii gustiene* [The Luminous Hall. The first monographs of the Gustian School]. Bucharest: Editura Paideia, 2003.

Rostás, Zoltan. *Atelierul gustian. O abordare organizațională* [The Gustian workshop. An Organizational Approach]. Bucharest: Tritonic, 2005.

Rostás, Zoltan. "A fost Dimitrie Gusti (doar) tehnician în guvernul țărănist?" [Was Dimitrie Gusti (only) a Technician in the Peasant Government?]. *Sociologie Românească*, XII.1-2 (2014).

Rostás, Zoltan. "Formarea și prima criză a Școlil Sociologice de la București" [The Formation and the First Crisis of the

Sociological School in Bucharest]. In *Alma Mater in derivă,* ed. I. Năstase-Matei and Zoltan Rostás. Cluj-Napoca: Școala Ardeleană, 2016.
Stahl, Henri H. *Amintiri si gânduri din vechea școală a „monografiilor sociologice"* [Memories and Thoughts from the Old School of "Sociological Monographs"]. Bucharest: Editura Minerva, 1981.
Stahl, Henri H. *Nerej. Un village d'une région archaique,* vols. I-III. Bucharest: Institut de Sciences Sociales de Roumanie, 1939.
Stahl, Henri H. "Școala monografiei sociologice" [School of sociological monographs], in *Arhivă pentru Știința și Reforma Socială* 1-4/1936.*Omagiu profesorului D. Gusti, XXV ani de învățământ universitar (1910-1935),* vol. II. Bucharest: Editura Institutului Social Român., 1936.
Stahl, Henri H., *Tehnica monografiei sociologice* [The Technique of the Sociological Monograph]. Bucharest: Editura Institutului Social Român, 1934.
Văcărescu, T.-E. *Femeile în cercetare sociologică și intervenție socială din România în anii 1920-1930* [Women in Sociological Research and Social Intervention in Romania in 1920-1930]. PhD thesis, University of Bucharest, 2010.